

**СПЕЦІАЛЬНІ КУРСИ В СУЧАСНІЙ
ЮРИДИЧНІЙ КОМПАРАТИВІСТИЦІ
(рецензія на книгу В. Оксамитного
«Порівняльне правознавство і законодавство»)¹**

Порівняльно-правові дослідження переживають сьогодні свій зоряний час, перебуваючи на піку затребуваності: видаються монографії, виходять спеціалізовані журнали, проводяться міжнародні конференції, до правової компаративістики звертаються майже всі юридичні наукові та навчальні установи. Безпосереднім об'єктом вивчення стають співставні правові явища та державні інститути, шляхи формування джерел права та їх ієрархії, правові системи і правові сім'ї, державний і суспільний лад країн у різні періоди їх розвитку.

У зв'язку з цим викликає науково-практичний інтерес розпочате провідним російським теоретиком права і компаративістом В. Оксамитним звернення до порівняльно-правових аспектів процесу юридичної освіти. Автор обґрунтовано стверджує, що необхідність в об'єктивних знаннях про різноманіття правової реальності підвищує значення правової компаративістики. Розділи про правові системи сучасності та законодавство різних країн в їх порівняльному аспекті входять до обов'язкового курсу загальної теорії держави і права. Однак дедалі більше відчувається актуальність спеціального вивчення процесів формування, розвитку та сучасного функціонування порівняльно-правової науки, розгляду її основних понять і проблем, а також значення для правової теорії та практики.

Архітектоніка рецензованої роботи враховує логічну структуру теорії юридичної компаративістики, яка складається в правовій науці. У ній пропонуються як спеціальні курси для студентів-правознавців порівняльне правознавство і порівняльна теорія закону, що дають ключ до пізнання процесів ідентифікації національного права і законодавства в сучасному світовому правовому співтоваристві, тенденцій їх функціонування в умовах глобалізації та інтеграції. Такі курси, за задумом автора, передують подальшому порівняльному вивченню провідних галузевих дисциплін у процесі підготовки майбутніх юристів (зокрема, порівняльного конституційного, цивільного, кримінального, трудового, сімейного права). Водночас вибір проблем, що виносяться на розгляд у

¹ Оксамитный В. В. Сравнительное правоведение и законоведение : учеб. пособ. — Брянск : Изд-во БГУ, 2011. — 240 с.

цих курсах, визначається як ступенем їх розробленості, так і загальним призначенням у навчальному процесі.

Перевагою цієї роботи є те, що вона спирається на солідну джерелознавчу базу, яка містить основні праці з юридичної компаративістики останніх років. Глибоке знання відповідної літератури дало змогу професору В. Оксамитному аргументовано й критично розглядати різні компаративістські концепції.

Логіка структури навчального посібника є такою: спочатку автор висвітлює історію порівняльного правознавства, потім розкриває його зміст, пропонує власне рішення низки проблем і, нарешті, вироблені теоретичні установки застосовує до дослідження правових систем і юридичного феномена «закон».

У першому розділі «Порівняльне правознавство» виокремлені загальна і особлива частини. В рамках порівняльного правознавства розглянуто історичне становлення та розвиток юридичної компаративістики, теоретичні аспекти порівняльного правознавства, а також так звана правова карта світу, що дає уявлення про розмаїття правових систем і сімей сучасності. Особлива частина розділу присвячена дослідженню правових систем окремих державно-організованих суспільств (співтовариств) або їх груп, узагальнених на основі порівнюваних характеристик. Зокрема, аналізуються континентальне (європейське) право, англо-американське право, східне (релігійно-традиційне) право, правові системи соціалістичних держав, пострадянська правова сім'я, правові системи інших державно-організованих суспільств, міжнародні правові системи і, нарешті, правова система сучасної Росії.

Другий розділ «Порівняльне законодавство (Порівняльна теорія закону)» конкретизує актуальні проблеми сучасної легіспруденції. Необхідність його введення зумовлена актуальністю тематики, пов'язаної зі зростанням значення закону в сучасних умовах. У Загальній частині на компаративістській основі розкриваються сутність і призначення закону як вихідної форми права, висвітлюються зародження і розвиток закону як юридичного феномена, розглядаються взаємозв'язки права і закону, розкривається принцип верховенства закону як принцип права. У Особливій частині аналізуються місце і роль закону в системах джерел права сучасних держав, процеси і сформовані правила його оформлення та введення в юридичну силу, дію в часі, просторі й за колом осіб, інтерпретаційні процедури та їх особливості в різних правових системах.

Позитивною особливістю навчального посібника є те, що автор не лише виявляє роль порівняльного методу в загальній системі юридичних досліджень, узагальнює позитивний досвід розробки порівняльно-правової теорії, а й оцінює її значення для юридичної науки і практики (с. 8–15).

У зв'язку із зазначеним стає теоретично переконливим розвиток професором В. Оксамитним положення про юридичну компаративістику як сферу наукових досліджень взаємозв'язків держави і права, що сполучає вивчення співставних форм і типів державності та відповідних ним видів і рівнів правових систем (с. 17–19). Обґрунтовано передбачається, що таке поєднання дає можливість отримати багатofакторну картину сучасної юридичної реальності, виділити і проаналізувати те правове різноманіття, яке як відрізняє, так і зближує країни, їх складові частини та їх співтовариства.

Цінним у науковому сенсі є вирішення проблеми про те, чим є порівняльне правознавство: наукою чи методом. Автор переконливо демонструє, що взяте в

різних співвідношеннях порівняльне правознавство має розглядатися і як метод, і як наука.

Принципово важлива для юридичної компаративістики проблема вибору об'єктів порівняльного правознавства вирішується в роботі елегантно й просто. Автор — прихильник широкого розуміння об'єктів порівняння, зазначає: «Порівняння може передбачати дослідження співставних державно-правових об'єктів, що існували в минулому або діють в наш час. Для порівняння можуть бути обрані співмірні норми і положення, більш складні компоненти системи права на рівні правових інститутів, галузей права або галузевих сімей, а також державні та правові системи в цілому. Порівняльно-юридичному аналізу піддаються суб'єкти складноутвореної держави, країни, що належать до однорідних правових сімей, і правові системи різних правових сімей» (с. 10).

Навчальний посібник В. Оксамитного — багатопланове і творче дослідження. Воно не лише здатне показати сучасний рівень розробленості проблем порівняльного правознавства, а й дає змогу оцінити можливості та перспективи їх подальшого вивчення.

Водночас робота містить і спірні положення, але в цьому негативному аспекті є свій позитивний нюанс — можливість творчої дискусії. Зокрема, потрібне більш глибокого філософського обґрунтування тези про необхідність як широкого, так і вузького розуміння правової системи (с. 21–25). Авторські позиції зміцнилися б, якби було також розглянуто питання про відмінності в підході до порівняння в основних компаративістських дослідженнях.

Рецензований посібник логічно структурований, послідовно викладений, супроводжується докладно прокоментованим категоріально-понятійним апаратом, містить навчальні тестові завдання та інші методично обґрунтовані новації.

На нашу думку, посібник професора В. Оксамитного має викликати безперечний інтерес викладачів юридичних дисциплін, а також, без сумніву, принесе користь як студентам-правознавцям, так і всім, хто прагне пізнати різноманіття і тенденції розвитку правових систем та законодавства сучасних державно-організованих суспільств.

В. МАЛАХОВ

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії держави і права
(Московський університет МВС Росії),
заслужений діяч науки Російської Федерації*